

Fågelinfluensan (H5N1) och lantarbetarna – ett informationsblad från IUL

Jag tror att slagkraften som nu byggs upp ger oss chansen att ändra historiens gång och hejda en pandemi orsakad av H5N1-viruset.

– Shigeru Omi, Världshälsoorganisationens regionchef för Västra Stillehavsområdet, Manila, 14 oktober 2005

1. Inledning

När Asienregionen för andra gången sedan 1997 skakas av ett stort utbrott av **fågelinfluensa (H5N1)** och de första bekräftade fallen av smittade fåglar påträffats i Europa växer farhågorna för en global pandemi. Sammanlagda antalet rapporterade dödsfall bland människor sedan de första rapporterade smittfallen bland människor i december 2003 är 60, de flesta i Sydostasien. Sedan 1997 när H5N1-smitta först påträffades hos kycklingar i Hongkong har tiotals miljoner tamfåglar (ankor, kycklingar och gäss) och vildfåglar slaktats och avlivats i försök att hejda utbrottet.

H5N1-viruset har i medierna beskrivits som en "tickande biologisk bomb" och det finns nu bevis för att en ännu dödligare form av viruset utvecklats, vilket ökar risken för att det ska utvecklas ett virus som kan överföras från människa till människa. Dessutom har viruset upptäckts hos flyttfågelspopulationer som rör sig mellan kontinenterna.

Det finns även tecken som tyder på att nya former av H5N1 bärs av fåglar utan att dessa uppvisar några fysiska sjukdomssymtom. Det betyder att det kan bli omöjligt att visuellt identifiera sjuka fåglar (den idag vanligaste kontrollmetoden).

Samtidigt som de internationella medierna riktar uppmärksamheten på upptäckten av H5N1 hos flyttfåglar och hotet från nya varianter av H5N1 som kan överföras mellan människor kvarstår det akuta behovet att hantera de omedelbara problemen för dem som deltar direkt i produktionen och förädlingen av fjäderfä. Småbrukare, lantarbetare och arbetare inom fjäderfäförädling är utsatta för en stor smittorisk. Där virusutbrott ägt rum har också småbrukare och arbetare drabbats ekonomiskt när fågelbesättningar dött eller nödslaktats och försäljningen av ägg och andra fågelprodukter sjunkit.

Fågelinfluensan är tveklöst ett problem som direkt drabbar IUL:s medlemsförbund, särskilt lantarbetarfacken. Oroande är dessutom det faktum att **internationella handlingsplaner och riktlinjer som idag används för att bemöta H5N1 varken uppmärksammar eller vidtar åtgärder för lantarbetare.**

2. Internationella handlingsplaner och riktlinjer för H5N1 blundar för lantarbetarna

De senaste två åren har internationella organ som Världshälsoorganisationen (WHO), FN:s fackorgan för livsmedels- och jordbruksfrågor (FAO) och Internationella byrån för epizootiska sjukdomar (OIE) publicerat flera uppsättningar riktlinjer och handlingsplaner för stater och regeringar.

Många av de föreslagna åtgärderna innebär stora förändringar av fjäderfåhållningen och en omorganisation av industrin som får viktiga följder för lantarbetare och arbetare inom fjäderfåförädling. Samtidigt behandlar inga av handlingsplanerna på allvar förädlings- och lantarbetarnas intressen och välfärd.

Ett exempel på detta är de nya strategiska rekommendationer för fågelinfluensa, *New Strategic Action Recommendations on Avian Influenza (H5N1)*, som utfärdades av WHO:s smittskyddsorgan Communicable Disease Surveillance and Response (CSR) den 2 september 2005. Rekommendationerna noterar att många utbrott sker i tysthet och aldrig rapporteras på grund av ekonomiska hänsyn. Drabbade länders regeringar kan avstå från att rapportera misstänkta och konstaterade fall av H5N1 för att undvika de eventuella kostnaderna för kompensation av drabbade bönder. Tystnaden beror också på att bönder oroar sig för ekonomiska förluster på grund av karantän, nödslakt och bristande kompensation.

Men en ännu större tystnad lägrar sig över de storskaliga fjäderfåuppfödningföretagen. Rapporter ger vid handen att företagen undergräver kontroll och rapportering av H5N1 för att skydda sina vinster. Aktuell nyhetsrapportering i Indonesien avslöjade att de statliga inspektörer som ansvarar för tillämpningen av H5N1-kontrollmekanismen vägras tillträde till storskaliga fjäderfåanläggningar, bl a dem som tillhör thailändska transnationella företaget C.P., en av de största livsmedels- och jordbruksjättarna i världen.

Men den allra största "tystnaden" i H5N1-krisen gäller lant- och förädlingsarbetarna. Det är en tystnad som förstärks av WHO-rekommendationerna som konstaterar: "Inget fall har ännu upptäckts bland arbetstagarna inom den kommersiella fjäderfåsektorn."

Till följd av det påståendet **föreslås inga åtgärder för stater och regeringar att skydda lant- och förädlingsarbetare.**

3. Tystnaden om lantarbetarna och H5N1

I själva verket finns flera rapporterade fall om fjäderfåarbetare som testat positivt för H5N1-smitta, bl a tre arbetare hos en fjäderfåuppfödare utanför Chennai i Indien, som testade positivt för H5N1-viruset i maj 2005, och minst en arbetare på en kommersiell gård i South Sulawesi i Indonesien, där 25.000 kycklingar

slaktades i juni 2005. (Testresultaten för 79 ytterligare arbetare har ännu inte rapporterats.)

Av större betydelse är att det faktum att riktig information om eventuell smitta döljs av ekonomiska skäl i än högre grad gäller för arbetare som hotas av uppsägningar eller trakasserier om de rapporterar misstänkta fall i en fjäderfäsektor där ansvaret för rapportering uteslutande vilar på de kommersiella företagen. Problemen är ännu större beträffande odokumenterade lantarbetare och migrerande arbetare vars osäkra anställningsförhållanden och rädsla för myndighetskontakter gör dem särskilt utsatta.

Som ofta är fallet med internationella riktlinjer och handlingsplaner uppmärksammas inte de avlönade lantarbetarnas roll i vare sig småbruk eller kommersiella uppfödningssystem. De flesta rapporter om nödslakt av fågelbesättningar på tusentals djur på *en enda gård* nämner aldrig några arbetare, trots att verksamhetens storlek ger en tydlig vink om att gården måste ha anställda lönearbetare.

Vi står inför en situation där omfattande uppgifter om tamfågel som smittats av H5N1 och nödslaktats och destruerats samexisterar med en fullständig avsaknad av minsta uppgift om antalet lantarbetare som sysselsätts på de berörda gårdarna och uppfödningssystemen. Det i sin tur innebär att det inte går att fastställa huruvida arbetare smittats eller insjuknat, förlorat inkomster eller jobb till följd av att fågelbesättningar måste avlivas eller gårdar läggas ner.

Det är inte heller klart om staters och regeringars kompensationsprogram specifikt uppmärksammar lantarbetare. I de flesta fall vidtas åtgärder för att kompensera bönder och ägare av uppfödningssystem, men **arbetarna får ingen ersättning för inkomstbortfall eller arbetsbrist.**

4. Lantarbetarna i täten för kampen mot H5N1

I WHO-rapporterna om H5N1:s risker för människor sägs följande: "Direktkontakt med smittade fåglar, eller ytor och föremål som förorenats av deras avföring, betraktas som den huvudsakliga smittvägen mellan fjäderfä och människor." Den sortens direktkontakt med fåglar och ytor och föremål som förorenats av avföring är lantarbetare dagligen utsatta för, vilket placerar dem i täten för kampen mot H5N1.

Detaljerade riktlinjer för kontroll och övervakning av fjäderfä har dessutom utarbetats av internationella organ och nationella myndigheter. Syftet är att hitta sjuka fåglar så snabbt som möjligt och vidta omedelbara åtgärder för att isolera och begränsa utbrottet. Än en gång struntar man i lantarbetarnas tätposition. Arbetarna är inte bara utsatta för eventuell smitta p g a den dagliga kontakten med fåglarna, de har också de bästa förutsättningarna för att visuellt identifiera sjuka fåglar och rapportera misstänkta fall av H5N1.

Flera riktlinjer handlar om att skydda vårdpersonal och veterinärer i samband med avlivningar och nödslakt. Men i själva verket är det **ofta lantarbetare som direkt genomför och medverkar i den storskaliga nödslakten och destrueringen av smittade fåglar**. Nyhetsrapporterna nyligen om nödslakten av tusentals tamfåglar i Turkiet och Rumänien t ex beskriver tydligt hur lantarbetare och soldater deltar.

Att lantarbetare medverkar vid avlivningen av smittade besättningar är vanligt i Sydostasien. Det är även vanligt att lantarbetare beordras sanera drabbade gårdar och uppfödninganläggningar när krisen är över och uppfödningen återupptas.

Med hänvisning endast till vårdpersonal konstaterar WHO i en uppdatering i januari 2004:

Även om skyndsam avlivning av smittade eller utsatta besättningar starkt rekommenderas måste hög prioritet också ges till förebyggande av smitta under nödslakten. **Nödslakt kan utsätta ett stort antal anställda för en kortvarig men intensiv virusexponering.**

Detta väcker allvarliga farhågor om de risker lantarbetare utsätts för vid nödslakt.

Även om arbetare inte direkt medverkar vid avlivning och sanering påverkas de av de skyddsåtgärder arbetsgivare vidtar vid ett utbrott. I Thailand t ex nekades arbetare på flera stora gårdar och kommersiella uppfödninganläggningar rätten att återvända hem och tvingades bo i fågelstallarna under hela krisen. Detta trots att lämpliga desinficeringsmedel och duschmöjligheter lätt kunnat tillhandahållas så att arbetarna kunde sanerat sig själva innan de lämnat platsen.

Isolerings- och begränsningsproblematiken väcker en annan viktig fråga för lantarbetare. Det är mycket sannolikt att **säsonganställda lantarbetare och migrerande arbetare riskerar diskriminering och förföljelse om sjukdomens spridning skylls på deras rörlighet**. Ett antal stater och regeringar har redan utarbetat och föreslagit planer för begränsning av H5N1, som skjuter in sig på lantarbetarnas rörlighet som en orsak till sjukdomens spridning.

5. H5N1 en arbetsmiljöfråga för lantarbetarna

WHO uttrycker i en av sina regelbundna uppdateringar (från 22 januari 2004) oro över att fjäderfäarbetare utsattes för "yrkesmässig exponering" för H5N1. Det är ett av få tillfällen som H5N1 av internationella organ erkänts som en yrkesrisk. Men det har ännu inte införlivats med befintliga handlingsplaner och riktlinjer.

En av rekommendationerna i WHO-uppdateringen den 22 januari 2004 var i själva verket en "målmedveten influensavaccinering av högriskgrupper som

slaktare och fjäderfäarbetare". Men bara en vecka senare nämnde WHO:s riktlinjer för influensavaccinering av människor mot H5N1 (*Guidelines for the use of seasonal influenza vaccine in humans at risk of H5N1 infection*) den 30 januari 2004 enbart vårdpersonal. Fjäderfäarbetarnas riskfyllda arbete uppmärksammas inte längre konkret. Därför har inte heller krav på riktad vaccinering av fjäderfäarbetare följts upp.

Det hittills mest effektiva vaccinet mot H5N1-viruset är Tamiflu, ett patenterat läkemedel som tillverkas av schweiziska läkemedelsföretaget Roche. De första nio månaderna i år ökade försäljningen av Tamiflu med 290% och uppgick till 663 miljoner USD. Roche har motsatt sig krav på att tillåta generisk tillverkning, trots att företaget medger att det inte kan tillgodose den globala efterfrågan.

Företagets motstånd mot generisk tillverkning gör det praktiskt taget omöjligt för regeringar och stater att köpa erforderliga vaccinlager och gör det än mindre troligt att lantarbetarna och deras samhällen i de drabbade länderna kan säkra rätten till tillgång till gratis vaccinationer i förebyggande syfte.

Den springande punkten är att det flyktiga uppmärksammandet av H5N1 som en yrkesrisk för lantarbetare runnit ut i sanden. Det måste nu uppmärksammas än en gång och så snart som möjligt, och inte bara som ett erkännande av lantarbetare som en högriskgrupp utan i termer av arbetstagares rätt till en bra arbetsmiljö.

Ur arbetsmiljöperspektivet är H5N1-viruset en **biologisk risk** för lantarbetare. (Se handboken om biologiska risker i ***Health, Safety and Environment: A Series of Trade Union Education Manuals for Agricultural Workers*** som publicerats av IUL och ILO).

I **ILO-konvention 184, artikel 14 om hälsa och säkerhet i jordbruket** sägs:

Nationell lagstiftning ska garantera att risker som t ex smitta, allergi eller förgiftning förebyggs eller minimeras när biologiska medel hanteras, och att aktiviteter som inbegriper djur, boskap och djurstallar uppfyller nationella eller andra erkända arbetsmiljönormer.

Konkreta åtgärder för att minimera biologiska risker anges i **paragraf 8 av ILO-rekommendation 192 om hälsa och säkerhet i jordbruket**.

I ljuset av lantarbetarnas rätt till en bra arbetsmiljö måste åtgärder mot misstänkta fall av H5N1 i djurbesättningar omfatta inte bara rätten till personlig skyddsutrustning, utbildning i hanteringen av smittade djur o s v, utan **även rätten att vägra arbeta och rätten att rapportera misstänkta H5N1-fall utan att riskera uppsägning eller repressalier**. Dessutom bör ingå rätten för fackförbund att begära att medicinsk expertis och veterinärer gör en oberoende

bedömning av berörda gårdar och uppfödningssystem innan de anställda återgår till arbetet.

I slutändan måste facket kämpa för att rätten till en bra och säker arbetsmiljö blir en oskiljaktig del av de nationella kontroll- och åtgärdssystemen. Regeringar och allmänhet måste göras medvetna om att rätten till en bra och säker arbetsmiljö är värdefulla vapen i kampen för att begränsa H5N1 och andra sjukdomar. I det sammanhanget är det viktigt att **ratificeringen av ILO-konvention 184** betraktas som en åtgärd regeringar måste vidta beträffande H5N1 samt att **ILO aktivt engagerar sig i FAO:s och WHO:s handlingsplaner och riktlinjer**. Det är viktigt att lantarbetarnas rättigheter beaktas i den globala krisen.

Internationella unionen för livsmedels-, njutningsmedels- och lantarbetarförbund samt förbund inom hotell- och restaurangbranschen
Rampe du Pont Rouge, Petit Lancy, CH-1213 Genève, Schweiz Tfn : +41 22 793 22 33 ; Fax : +41 22 793 22 38 ; e-post : iuf@iuf.org; www.iuf.org